

กองพลที่ 1 รักษาพระองค์:ระหว่างความเป็นทหารมืออาชีพ
และสถาบันทางการเมือง
1st Division, King's Royal Guard: Between Military
Professionalism And Political Institution

พ.ท.สุทธิพงษ์ ใจหาญ¹
Lt.Col.Suttipong Jaihan

Received: August 30, 2025 Revised: November 21, 2025 Accepted: December 25,
2026

บทคัดย่อ (Abstract)

กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (พล.1 รอ.) ถือเป็นหน่วยทหารที่มีบทบาทสำคัญที่สุดหน่วยหนึ่งของกองทัพไทย ทั้งในมิติทางยุทธศาสตร์ การเมือง และสัญลักษณ์ทางสังคม ประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่สะท้อนให้เห็นว่า พล.1 รอ. ไม่ได้จำกัดตนเองอยู่เพียงบทบาทเชิงยุทธการ หากแต่เป็น “หน่วยทหารคองแดง” ที่แสดงถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และในขณะเดียวกันยังถูกขนานนามว่าเป็น “กองพลปฏิวัติ” เนื่องจากมีบทบาทสำคัญในการรัฐประหารหลายครั้ง ความซ้อนทับระหว่างสองมิติ การเป็นผู้พิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ และการเป็นผู้กำหนดทิศทางการเมือง ทำให้หน่วยนี้มีสถานะพิเศษในโครงสร้างอำนาจไทย บทความนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของ พล.1 รอ. ผ่านกรอบแนวคิดความสัมพันธ์พลเรือน-ทหาร (Civil-Military Relations) และแนวคิดความเป็นทหารมืออาชีพ (Military Professionalism) โดยอาศัยการสังเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรม เพื่ออธิบายว่าทำไมหน่วยนี้จึงสามารถรักษาบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ ขณะเดียวกันก็เป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองที่ทรงพลัง จากการศึกษาค้นคว้า (1) พล.1 รอ. ทำหน้าที่ในเชิงยุทธการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการรักษาความมั่นคงและการปฏิบัติการพิเศษ (2) สถานะ “ทหารรักษาพระองค์” ทำให้หน่วยนี้มีทุนเชิงสัญลักษณ์และความชอบธรรมทาง

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

การเมืองสูงกว่าหน่วยอื่น (3) การเข้าไปเกี่ยวพันกับการรัฐประหารสะท้อนถึงความสัมพันธ์พลเรือน-ทหารที่ซับซ้อนในสังคมไทย ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดตะวันตกที่พยายามจำกัดบทบาททหารให้อยู่ในกรอบวิชาชีพเท่านั้น โดยสรุป พล.1 รอ. มิได้เป็นเพียงหน่วยกำลังรบ แต่เป็น “สถาบันทหาร-การเมือง” ที่มีบทบาทกำหนดพลวัตของประชาธิปไตยไทยในศตวรรษที่ 20 และ 21 การทำความเข้าใจหน่วยนี้จึงช่วยเปิดมิติใหม่ต่อการวิเคราะห์บทบาทกองทัพไทย

คำสำคัญ (Keywords): กองพลที่ 1 รักษาพระองค์, ความเป็นทหารมืออาชีพ, รัฐประหารไทย

Abstract

The 1st Division, King’s Royal Guard, is one of the most significant units of the Royal Thai Army, playing critical roles in strategic, political, and symbolic domains. The history of modern Thai politics demonstrates that the 1st Division, King’s Royal Guard has not confined itself solely to a military function but has emerged as a “King’s Royal Guard Unit,” symbolizing loyalty to the monarchy. At the same time, it has been widely regarded as a “Revolutionary Division,” due to its recurrent involvement in coups d’état. This dual role both as protector of the monarchy and as a decisive political actor grants the division a unique position within Thailand’s power structure. This article analyzes the role of the 1st Division, King’s Royal Guard through the theoretical frameworks of Civil–Military Relations and Military Professionalism, drawing on historical, political, and cultural perspectives to explain why this unit simultaneously operates as a strategic force and a potent political symbol. The findings reveal that: (1) the 1st Division, King’s Royal Guard has consistently performed effectively in its military missions, including national security and special operations; (2) its status as a “King’s Royal Guard” provides a symbolic capital and political legitimacy unparalleled by other units; and (3) its recurrent participation in coup-making highlights the complex nature of civil–military relations in Thailand, diverging from Western models that

seek to confine the military strictly within professional boundaries. In conclusion, the 1st Division, King’s Royal Guard should not be seen merely as a combat unit but rather as a “military–political institution” that has shaped the trajectory of Thai democracy in the 20th and 21st centuries. Understanding this unit sheds light on the dual character of the Thai military.

Keywords: The 1st Division, King’s Royal Guard/Military Professionalism / Coups d’état

บทนำ (Introduction)

กองทัพไทยในฐานะสถาบันหลักของรัชชาติ มีบทบาททั้งในเชิงความมั่นคงและเชิงการเมืองอย่างต่อเนื่อง ตลอดประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่หน่วยทหารที่มักปรากฏชื่ออยู่ในจุดศูนย์กลางของปรากฏการณ์เหล่านี้คือ กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (พล.1 รอ.) ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล อันเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์และพื้นที่ทางการเมืองที่สำคัญยิ่ง พล.1 รอ. มิได้เป็นเพียงหน่วยกำลังรบตามอัตรากิจการของกองทัพเท่านั้น หากแต่ยังสะท้อน “สัญลักษณ์” และ “อำนาจ” ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ สถาบันพระมหากษัตริย์ ในฐานะหน่วยทหารรักษาพระองค์ และในขณะเดียวกันก็มีบทบาทโดยตรงต่อการเมืองการปกครองผ่านการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวพันกับการรัฐประหารหลายครั้งในประวัติศาสตร์ จึงทำให้หน่วยนี้ได้รับสมญานามว่าเป็นทั้ง “ทหารคองแดง” อันเป็นตัวแทนของความจงรักภักดีและ “กองพลปฏิวัติ” ที่สัมพันธ์กับพลวัตของอำนาจทางการเมือง ในมิติรัฐศาสตร์ การทำความเข้าใจบทบาทของ พล.1 รอ. จึงไม่อาจจำกัดอยู่ที่การมองหน่วยทหารในเชิงยุทธการ(ยุทธวิธี)เท่านั้น หากแต่จำเป็นต้องวิเคราะห์ผ่าน กรอบความสัมพันธ์พลเรือน–ทหาร (Civil–Military Relations) และแนวคิดที่ว่าด้วย ความเป็นทหารมืออาชีพ (Military Professionalism) เพื่ออธิบายว่าเหตุใดหน่วยทหารที่มีความใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงกลายมาเป็นศูนย์กลางในการกำหนดทิศทางการเมืองไทย อยู่ซ้ำแล้วซ้ำเล่า บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของ กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ในฐานะที่เป็น “ทหารคองแดง” และ “กองพลปฏิวัติ” โดยเน้นการสังเคราะห์มิติทางประวัติศาสตร์ มิติทางการเมือง และมิติทางสัญลักษณ์ เพื่ออธิบายพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพกับการเมืองไทยในศตวรรษที่ 20 และ 21 อันจะช่วยขยายความเข้าใจต่อบทบาทของ

กองทัพไทยในฐานะสถาบันที่มีความเป็นทั้ง “ทหารมืออาชีพ” และ “ทหารการเมือง” ไปพร้อมกัน

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

การวิเคราะห์บทบาทของ กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (พล.1 รอ.) ในฐานะ “ทหารคองแดง” และ “กองพลปฏิวัติ” จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทหารกับการเมือง เพื่อให้เข้าใจถึงกลไกและปัจจัยที่ทำให้หน่วยนี้มีบทบาทเชิงสัญลักษณ์ และเชิงอำนาจอย่างต่อเนื่อง บทความนี้จึงใช้กรอบแนวคิดหลัก 2 ประการ คือ ทฤษฎีความสัมพันธ์พลเรือน-ทหาร (Civil-Military Relations) และ แนวคิดความเป็นทหารมืออาชีพ (Military Professionalism) รวมทั้งแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ทางการเมือง

กรอบทฤษฎีความสัมพันธ์พลเรือน-ทหาร แนวคิดความเป็นทหารมืออาชีพ และแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ทางการเมือง สามารถอธิบายบทบาทของ กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (พล.1 รอ.) ในสังคมการเมืองไทยได้อย่างรอบด้าน ตามทฤษฎีของฮันดิงตัน และจางอวิตซ์ ความสัมพันธ์พลเรือน-ทหารแบ่งได้สองแนว คือ การควบคุมโดยพลเรือนเพื่อคงความเป็นมืออาชีพของกองทัพ และแนวคิด “กองทัพแบบผสมผสาน” ที่ต้องมีบทบาททั้งภายนอกและภายในประเทศ หากนำมาประยุกต์กับไทย จะเห็นว่า พล.1 รอ. ดำรงอยู่ในสองมิติ คือ หน่วยรบมืออาชีพและกลไกการเมือง ที่สามารถกำหนดทิศทางอำนาจรัฐ ในด้านความเป็นทหารมืออาชีพ หน่วยนี้มีองค์ประกอบหลักครบทั้งความเชี่ยวชาญ ความรับผิดชอบ และความเป็นองค์กร แต่ยังมีมิติพิเศษคือ การเป็น “ทหารคองแดง” ซึ่งสะท้อนถึงการผูกพันโดยตรงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ทำให้ พล.1 รอ. ก้าวพ้นจากความเป็นทหารอาชีพทั่วไป ไปสู่การเป็นสัญลักษณ์ทางสังคมและการเมือง มิติทางสัญลักษณ์ปรากฏชัดจากการที่เครื่องแบบคองแดง ซึ่งมีใช้เพียงสัญลักษณ์การแต่งกาย แต่เป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางการเมืองที่เชื่อมโยงกับความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ขณะเดียวกัน บทบาทในการยึดอำนาจทางการเมืองบ่อยครั้งทำให้หน่วยนี้ถูกขนานนามว่า “กองพลปฏิวัติ” ซึ่งตอกย้ำภาพลักษณ์ว่าเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดระเบียบทางการเมือง การวิเคราะห์โดยเชื่อมโยงทั้งสามกรอบชี้ให้เห็นว่า พล.1 รอ. ไม่ได้เป็นเพียงหน่วยทหารในเชิงยุทธการ(ยุทธวิธี) หากแต่เป็น “สัญลักษณ์ทางการเมือง” ที่สะท้อนพลวัตอำนาจและความสัมพันธ์เชิงซ้อน

ระหว่างกองทัพ สถาบันพระมหากษัตริย์ และการเมืองไทยโดยรวม ดังนั้น การศึกษา กองพลที่ 1 รักษาพระองค์จึงมิใช่เพียงการศึกษาโครงสร้างทางทหาร แต่เป็นการทำความเข้าใจว่ากองทัพไทยทำหน้าที่ทั้งในฐานะองค์การความมั่นคงและสถาบันการเมือง ที่มีอิทธิพลต่อระบอบประชาธิปไตย

ความเป็นมาของกองพลที่ 1 รักษาพระองค์

กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (พล.1 รอ.) ถือเป็นหนึ่งในกองพลที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและมีความสำคัญที่สุดของกองทัพไทย หน่วยนี้ถูกสถาปนาขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นกองพลประจำพระนคร มีทั้งภารกิจทางยุทธการ (ยุทธวิธี) และภารกิจเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ การทำความเข้าใจความเป็นมาของหน่วยนี้จึงช่วยอธิบายว่าทำไม พล.1 รอ. จึงได้รับสมญานามว่า “ทหารคองแดง” และ “กองพลปฏิวัติ”

1. จุดกำเนิดและพัฒนาการในระยะต้น (พ.ศ.2450 - พ.ศ.2475) กองพลที่ 1 รักษาพระองค์มีรากฐานมาจากการจัดตั้งหน่วยทหารรักษาพระองค์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2448)ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กองทัพไทยเริ่มปฏิรูปตามแบบตะวันตก กองพลสมัยใหม่แบบยุโรปถูกสร้างขึ้นเพื่อค้ำจุนทั้งความมั่นคงภายในประเทศ และเพื่อเสริมสร้างบารมีของราชอาณาจักรสยาม การมีหน่วยทหารรักษาพระองค์ที่แข็งแกร่งจึงเป็นทั้งหลักประกันด้านความปลอดภัยขององค์พระมหากษัตริย์ และเป็นการแสดงออกถึงอำนาจอธิปไตยของสยามในสายตาตะวันตก เมื่อก้าวเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 20 หน่วย “กองพลที่ 1” พัฒนามาเป็นกองพลรักษาพระองค์ ได้มีบทบาทสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ และในปี พ.ศ.2450 ถูกจัดวางกำลังไว้ในพื้นที่พระนคร ณ บริเวณสวนพุดตาล ในพระราชวังดุสิต ซึ่งมีนัยยะทั้งด้านยุทธศาสตร์และการเมือง

2. บทบาทในยุครัฐธรรมนูญ (หลัง พ.ศ.2475) ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 บทบาทของ พล.1 รอ. มีความสำคัญมากขึ้นในเชิงการเมือง เนื่องจากกองทัพถูกกำหนดให้เป็นหนึ่งในฐานอำนาจของระบอบใหม่ กองพลนี้ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ยุทธศาสตร์กลางพระนคร จึงกลายเป็นหน่วยที่สามารถชี้ขาดสมการทางอำนาจทางการเมืองได้ ในหลายเหตุการณ์ทางการเมือง เช่น กบฏบวรเดช (พ.ศ.2476) หรือความขัดแย้งทางทหาร-การเมืองระหว่างกลุ่มอำนาจต่าง ๆ พล.1 รอ. ล้วนมีบทบาทไม่

ทางตรงก็ทางอ้อม ทั้งในแง่ของการเคลื่อนกำลัง การรักษาพื้นที่ หรือการเป็นฐานสนับสนุนแก่ฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่า

3. การสถาปนาสถานะ “กองพลหลักของพระนคร” ในช่วงสงครามเย็น การเมืองไทยเผชิญทั้งภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์และแรงกดดันจากมหาอำนาจ กองทัพบกจึงได้รับการขยายกำลังและพัฒนาอย่างกว้างขวาง ในปี พ.ศ.2483 พล.1 รอ. ได้รับการจัดตั้งและขยายบทบาทอย่างเป็นทางการในฐานะ “กองพลพระนคร” โดยมีกรมทหารราบในสังกัด 2 กรม คือกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ และกรมทหารราบที่ 2 มหาดเล็กรักษาพระองค์ และถูกยกระดับให้มีความพร้อมรบสูง เนื่องจากเป็นกำลังรบที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางทางการเมืองของประเทศ สถานะดังกล่าวทำให้ พล.1 รอ. ไม่เพียงเป็นกองกำลังสำคัญในทางยุทธศาสตร์ แต่ยังคงกลายเป็น “กองพลเชิงสัญลักษณ์” ที่ถูกเชื่อมโยงโดยตรงกับสถาบันพระมหากษัตริย์และความมั่นคงของรัฐ

4. พื้นฐานสู่บทบาท “ทหารคอแดง” การที่ พล.1 รอ. ได้รับการภารกิจในฐานะ “กองพลรักษาพระองค์” ทำให้มีการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะทางเครื่องแบบและพิธีการ โดยเฉพาะ “แถบคอสีแดง” อันเป็นสัญลักษณ์ของความจงรักภักดีและเกียรติยศ หน่วยนี้จึงได้รับการเรียกขานอย่างแพร่หลายว่า “ทหารคอแดง” อันเป็นการผนวกสถานะทางทหารเข้ากับสัญลักษณ์ทางการเมืองและวัฒนธรรมของชาติ โดยในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ.2516 กองพลที่ 1 ได้รับการโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามหน่วยว่า “กองพลที่ 1 รักษาพระองค์” มีชื่อคำย่อทางการว่า “พล. 1 รอ.” ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยรักษาพระองค์หน่วยแรกของกองทัพโดยถือเป็นวันสถาปนา พล. 1 รอ. ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

5. ความเป็นมาในฐานะ “กองพลปฏิวัติ” นอกจากการทำหน้าที่รักษาพระองค์แล้ว พล.1 รอ. ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์รัฐประหารหลายครั้งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยเฉพาะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ถึง พ.ศ.2557 บทบาทเหล่านี้ทำให้หน่วยถูกมองว่าเป็น “กองพลปฏิวัติ” หรือกองพลที่มีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองโดยตรง

สรุปได้ว่า ความเป็นมาของกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ไม่ได้จำกัดเพียงการเป็นหน่วยทหารเชิงยุทธการหรือยุทธวิธี แต่ยังสะท้อนพลวัตทางการเมืองและสังคมของประเทศไทย การสถาปนาหน่วยนี้ในฐานะ “ทหารคอแดง” และ “กองพลปฏิวัติ” จึงเป็นผลพวงจากทั้งประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรมที่สืบเนื่องยาวนาน

พล.1 รอ. ในฐานะ “ทหารคองแดง”

สมณานาม “ทหารคองแดง” สะท้อนบทบาทเฉพาะของ กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ กองทัพบกไทย โดยสีแดงที่คองเครื่องแบบมิได้เป็นเพียงเครื่องหมายภายนอก แต่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม-การเมืองที่ผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์และประวัติศาสตร์กองทัพโดยตรง ที่มาของสัญลักษณ์ เกิดจากการรับแบบแผนเครื่องแบบทหารตะวันตกตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยสีแดงสื่อถึงความจงรักภักดี ความเสียสละ และเลือดเนื้อเพื่อชาติและพระมหากษัตริย์ จึงเป็นเกียรติยศและเครื่องหมายบ่งชี้สถานะพิเศษของผู้สวมใส่ ในมิติทางวัฒนธรรมและการเมือง “คองแดง” สร้างอัตลักษณ์เฉพาะที่ทำให้ พล.1 รอ. แตกต่างจากหน่วยอื่น และเชื่อมโยงกับค่านิยมหลักของทหารไทย ได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความเสียสละ ขณะเดียวกันยังสะท้อนความใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ผ่านการปรากฏตัวในพระราชพิธี การสวนสนาม และภารกิจถวายความปลอดภัย ซึ่งย้ำภาพลักษณ์ “ทหารของพระราชอา” ผลต่อความสัมพันธ์พลเรือน-ทหาร การมีสถานะ “ทหารคองแดง” ทำให้ พล.1 รอ. ถูกมองไม่เพียงเป็นหน่วยรบ หากแต่เป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองที่มี “ทุนเชิงสัญลักษณ์” สูงกว่าหน่วยอื่น ความเชื่อมโยงกับสถาบันสูงสุด ทำให้ พล. 1 รอ. มีความชอบธรรมในการปฏิบัติภารกิจด้านความมั่นคงและการเมือง และบางครั้งยังถูกใช้เป็นฐานความชอบธรรมในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เช่น การรัฐประหาร

ในด้านความเป็นทหารอาชีพ แม้จะมีมิติทางการเมือง พล.1 รอ. ยังคงรักษาความเป็นมืออาชีพด้วยการฝึกยุทธวิธี การรักษาวินัย และการสร้างความพร้อมรบ อัตลักษณ์คองแดงถูกปลูกฝังตั้งแต่ทหารกองประจำการจนถึงนายทหารระดับสูง ผ่านทั้งการฝึกภาคสนามและการมีส่วนร่วมในพระราชพิธี ทำให้ “คองแดง” ไม่เพียงเป็นสัญลักษณ์ภายนอก แต่กลายเป็นอัตลักษณ์ภายในที่ทหารทุกนายถือปฏิบัติสูงสุด

สรุปโดยรวม “ทหารคองแดง” คือการผสมผสานระหว่างความหมายเชิงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม-การเมืองและความเป็นทหารมืออาชีพ ทำให้ พล.1 รอ. เป็นทั้ง “กองกำลังเชิงยุทธศาสตร์” ที่มีความพร้อมรบ และ “กองกำลังเชิงสัญลักษณ์” ที่สะท้อนพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพ สถาบันพระมหากษัตริย์ และการเมืองไทย

พล.1 รอ. ในฐานะ “กองพลปฏิวัติ”

กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (พล.1 รอ.) มีภาพจำสำคัญในฐานะ “กองพลปฏิวัติ” (Revolutionary Division) เนื่องจากมีบทบาทสำคัญในการรัฐประหารหลายครั้งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยเฉพาะตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 20 จนถึงปัจจุบัน บทบาทดังกล่าวมิใช่เพียงด้านการทหาร แต่สะท้อนถึงพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพกับการเมืองไทยอย่างลึกซึ้ง ที่มาของบทบาทนี้ มาจากที่ตั้งของ พล.1 รอ. ซึ่งอยู่ใจกลางกรุงเทพมหานคร ศูนย์กลางการเมืองและการปกครอง หน่วยจึงมีความได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์ สามารถเคลื่อนกำลังเข้าควบคุมสถานที่สำคัญ เช่น ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา หรือพระบรมมหาราชวังได้รวดเร็ว จึงมักถูกมองว่าเป็น “ตัวแปรชี้ขาด” ในการยึดอำนาจ

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา ในทางปฏิบัติ พล.1 รอ. มีบทบาทเกี่ยวข้องกับรัฐประหารหลายครั้ง เช่น ปี 2490, 2500, 2516, 2519, 2534, 2549 และ 2557 การมีหน่วยขึ้นตรงที่สำคัญในกรุงเทพฯ เช่น กรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์ และ กองพันทหารม้าที่ 4 ทำให้ พล. 1 รอ. มีศักยภาพสูงต่อการแสดงกำลังและควบคุมพื้นที่ยุทธศาสตร์ ภาพลักษณ์ “กองพลปฏิวัติ” จึงยิ่งถูกตอกย้ำ ในเชิงรัฐศาสตร์ การที่กองพลมีบทบาทซ้ำซ้อนทั้งเชิงยุทธการ (ยุทธวิธี) และการเมือง สะท้อนถึงความไม่สมดุลของระบบประชาธิปไตยไทย ตามกรอบทฤษฎีความสัมพันธ์พลเรือน-ทหาร (civil-military relations) หน่วยนี้ถูกมองว่าเป็น “ผู้ค้ำประกัน” ระบอบการปกครองและผู้ปกครอง ไม่ว่าจะในช่วงรัฐบาลพลเรือนอ่อนแอหรือเมื่อกองทัพต้องการคืนบทบาททางการเมือง ซึ่งก่อให้เกิดคำถามต่อ “ความเป็นทหารมืออาชีพ” ที่ควรจำกัดอยู่เพียงการป้องกันประเทศ

มิติด้านความชอบธรรม ก็มีความสำคัญเช่นกัน พล.1 รอ. ใช้ความเชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเหตุผลในการอ้างความจงรักภักดีและความจำเป็นในการพิทักษ์ความมั่นคงของสถาบันสูงสุด สิ่งนี้ช่วยสร้างความชอบธรรมและการยอมรับต่อบทบาทการเมืองของกองพล แม้จะมีมุมมองเชิงลบอยู่ก็ตาม

โดยสรุป พล.1 รอ. ในฐานะ “กองพลปฏิวัติ” จึงเป็นภาพสะท้อนของความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างกองทัพกับการเมืองไทย บทบาทดังกล่าวทำให้หน่วยนี้เป็นทั้ง “พลังเชิงยุทธศาสตร์” ที่มีศักยภาพทางทหาร และ “ทุนทางการเมือง” ที่ยังคงมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน

พล.1 รอ. กับพลวัตความสัมพันธ์พลเรือน-ทหาร

ความสัมพันธ์พลเรือน-ทหาร (civil-military relations) เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเมืองไทย โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 20-21 ซึ่งกองทัพมิได้จำกัดบทบาทเพียงการป้องกันประเทศ แต่ยังเข้ามามีบทบาทโดยตรงในการเมืองภายใน หน่วยที่สะท้อนพลวัตนี้ได้ชัดเจนคือ กองพลที่ 1 รักษาพระองค์

1. กองพลในฐานะผู้ค้ำจุนระบอบ ตามทฤษฎีของฮันดิงตัน ความเป็นมืออาชีพของทหารจะลดลงเมื่อยังคงเกี่ยวข้องกับการเมือง โดยกรณี พล.1 รอ. สะท้อนลักษณะ “subjective control” เพราะรัฐบาลและกลุ่มการเมืองต่างพยายามช่วงชิงอิทธิพลเหนือหน่วยนี้ เพื่อนำมาเป็นหลักประกันทางอำนาจ ผู้นำกองทัพจำนวนมาก รวมถึงนายกรัฐมนตรีหลายคน ล้วนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกองพล ส่งผลให้หน่วยนี้เป็นเสมือน “เส้นทางสู่ศูนย์กลางอำนาจ” มากกว่าจะเป็นเพียงหน่วยรบ

2. ความสัมพันธ์กับรัฐบาลพลเรือน สำหรับรัฐบาลพลเรือน พล.1 รอ. ถือเป็น “ตัวแปรการเมือง” ที่ต้องบริหารจัดการความสัมพันธ์ให้ได้ ทั้งด้วยเหตุจากทำเลที่ตั้งในกรุงเทพฯ และความใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์ หน่วยจึงสามารถเป็นทั้งผู้สนับสนุนและผู้คุกคามอำนาจรัฐได้ รัฐบาลจึงต้องสร้างความไว้วางใจกับผู้นำกองพล ขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับข้อจำกัดว่ากองทัพยังคงมีพื้นที่อำนาจที่พลเรือนควบคุมได้ไม่เต็มที่

3. บทบาทเชิงสัญลักษณ์และความชอบธรรม ฐานะของ พล.1 รอ. ในการเป็นหน่วยรักษาพระองค์ ทำให้กองพลมี “ทุนเชิงสัญลักษณ์” ที่เหนือกว่าหน่วยทหารทั่วไป การอ้างถึงความจงรักภักดีและการพิทักษ์สถาบันสูงสุด ช่วยสร้างความชอบธรรมต่อการคงบทบาทของกองทัพในพื้นที่การเมือง ความสัมพันธ์พลเรือน-ทหารในกรณีนี้ จึงไม่ใช่แค่การต่อรองเชิงอำนาจ แต่ยังเชื่อมโยงกับโครงสร้างวัฒนธรรมและการเมืองไทยโดยตรง

4. ผลสะท้อนต่อประชาธิปไตยไทย บทบาทของ พล.1 รอ. สามารถใช้วัดระดับการพัฒนาประชาธิปไตย หากยังถูกใช้เป็น “เครื่องมือการเมือง” หรือ “ผู้ค้ำประกันอำนาจ” แสดงว่าการเมืองไทยยังไม่สามารถแยกบทบาททหารออกจากระบบประชาธิปไตยได้ชัดเจน แต่หากเกิดการปฏิรูปที่ทำให้กองทัพ โดยเฉพาะ พล.1 รอ. กลับไปสู่ภารกิจหลักด้านความมั่นคง ก็จะเป็นสัญญาณสำคัญของการพัฒนาสู่ประชาธิปไตยที่มั่นคง

สรุปโดยรวม พล.1 รอ. จึงเป็นภาพสะท้อนพลวัตความสัมพันธ์พลเรือน-ทหารไทยที่ซับซ้อนและมีลักษณะเฉพาะ การดำรงอยู่ของหน่วยนี้ไม่เพียงส่งผลต่อความมั่นคงทางทหาร แต่ยังเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่กำหนดทิศทางและเสถียรภาพของประชาธิปไตยไทยในระยะยาว

พล.1 รอ. กับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง

กองทัพไทยพยายามสร้างและรักษาความชอบธรรม (legitimacy) อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อบทบาททางการเมืองถูกตั้งคำถาม หน่วยที่มีความสำคัญที่สุดในกระบวนการนี้คือ กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (พล.1 รอ.) เนื่องจากสถานะพิเศษทั้งด้านภารกิจ ความเป็นหน่วยทหารรักษาพระองค์ และความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์

ประการแรก ความจงรักภักดีในฐานะอำนาจเชิงสัญลักษณ์ ความสัมพันธ์ระหว่าง พล.1 รอ. กับสถาบันพระมหากษัตริย์ทำให้หน่วยถูกยกเป็นตัวแทนความจงรักภักดีสูงสุด ภาพลักษณ์ดังกล่าวช่วยให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกองทัพถูกอธิบายว่าเป็นการพิทักษ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มากกว่าการแทรกแซงเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม

ประการที่สอง การผนวกสัญลักษณ์เข้ากับปฏิบัติการทางทหาร พล.1 รอ. ถูกใช้เป็น “หน่วยต้นแบบ” ของกองทัพ ทั้งในด้านการฝึก การสวนสนาม หรือการแสดงยุทธโศภรณ์ต่อสาธารณชน สิ่งเหล่านี้ตอกย้ำว่ากองทัพยังคงมีบทบาทเชิงสัญลักษณ์ในฐานะผู้ค้ำจุนเสถียรภาพของรัฐ และช่วยเสริมสร้างความศักดิ์สิทธิ์และการยอมรับต่อสถาบันทหาร

ประการที่สาม ความชอบธรรมในวิกฤตการเมือง ในห้วงวิกฤต เช่น การรัฐประหารหรือความขัดแย้งทางการเมือง พล.1 รอ. มักถูกมองว่าเป็นสัญญาณแห่งความมั่นคงและระเบียบ การปรากฏตัวของหน่วยนี้ช่วยให้การใช้กำลังทางการเมืองถูกตีความในเชิงบวกมากกว่าลบ และทำให้กองทัพยังคงรักษาความน่าเชื่อถือ แม้จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ในด้านประชาธิปไตย

ประการที่สี่ ความท้าทายเชิงโครงสร้าง การพึ่งพาความชอบธรรมจากสัญลักษณ์มากกว่าประสิทธิภาพทางทหารอาจกลายเป็นข้อจำกัดในอนาคต เมื่อสังคมไทยมีความคาดหวังต่อประชาธิปไตยสูงขึ้น การอ้างเพียงสถานะ “หน่วยทหารรักษาพระองค์” อาจไม่เพียงพอ หากกองทัพไม่ปรับความสัมพันธ์กับสังคมพลเรือนให้โปร่งใสและสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย

โดยสรุป บทบาทของ พล.1 รอ. ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองมีได้จำกัดเพียงด้านยุทธศาสตร์การรบ แต่เป็นการใช้สัญลักษณ์ ความสัมพันธ์เชิงสถาบัน

และพิธีกรรมทางทหาร เพื่อรักษาภาพลักษณ์ของกองทัพในสายตาสาธารณะ ตลอดจนคงสถานะของกองทัพในโครงสร้างการเมืองไทย

พล.1 รอ. กับการปฏิวัติและการเปลี่ยนผ่านการเมืองไทย

ประวัติศาสตร์การเมืองไทยในศตวรรษที่ 20 และ 21 แยกไม่ออกจากบทบาทของกองทัพ โดยเฉพาะ *กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (พล.1 รอ.)* ซึ่งถูกขนานนามว่า “กองพลปฏิวัติ” จากการมีบทบาทสำคัญในการรัฐประหารหลายครั้ง หน่วยนี้มิได้เป็นเพียงกำลังทางยุทธการ แต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์ของการผนวกกองทัพและการเมืองไทย

1. บทบาทในการรัฐประหาร พล.1 รอ. มีส่วนร่วมในเหตุการณ์สำคัญ เช่น รัฐประหาร พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2557 โดยอาศัยจุดแข็งด้านทำเลที่ตั้งในกรุงเทพฯ ทำให้สามารถเคลื่อนกำลังเข้าสู่พื้นที่ยุทธศาสตร์ เช่น ทำเนียบรัฐบาลและรัฐสภาได้รวดเร็ว จึงถูกมองว่าเป็น “หัวใจของการเปลี่ยน แปลงการเมือง” ที่มีภัยซ่อนเร้นกว่าการมากกว่ารัฐบาลพลเรือน

2. การสร้างสมดุลาอำนาจ ด้วยที่ตั้งและบทบาทในโครงสร้างกองทัพ พล.1 รอ. มีอิทธิพลเหนือหน่วยอื่น โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพฯ การเคลื่อนไหวของหน่วยนี้สามารถสร้าง “ความสำเร็จเชิงสัญลักษณ์” ให้กับรัฐประหารได้ทันที อีกทั้งนายทหารที่เติบโตจากหน่วยนี้มักได้รับความสนใจในฐานะ “ทหารคอแดง” ผู้มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งถูกใช้เป็นฐานความชอบธรรมทางการเมือง

3. พลวัตการเมืองไทย บทบาทของ พล.1 รอ. แสดงให้เห็นข้อจำกัดของประชาธิปไตยไทยในการสร้างความสัมพันธ์พลเรือน-ทหารที่มั่นคง การเข้ามามีส่วนร่วมในการโค่นล้มรัฐบาลพลเรือนซ้ำแล้วซ้ำเล่า ตอกย้ำลักษณะเฉพาะของ “รัฐทหารไทย” ที่ผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์และประวัติศาสตร์การเมือง มากกว่าการสร้างประชาธิปไตยแบบตะวันตก

4. ความท้าทายในอนาคต แม้ พล.1 รอ. จะยังคงมีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์และการเมือง แต่สังคมไทยในศตวรรษที่ 21 เผชิญแรงกดดันจากทั้งภายในและนานาชาติ ความชอบธรรมที่อ้างจาก “บทบาทปฏิวัติ” เริ่มถูกท้าทาย เพราะไม่สอดคล้องกับความต้องการสิทธิเสรีภาพ ความโปร่งใส และความยุติธรรมทางการเมือง การใช้กำลังทหารเพื่อแก้ปัญหาทางการเมืองจึงไม่ตอบสนองต่อสังคมอีกต่อไป

สรุป พล.1 รอ. เป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพกับการเมืองไทยในยุคสมัยใหม่ บทบาทในการรัฐประหารมิใช่เพียงการปฏิบัติการทางทหาร แต่เป็นตัวกำหนดทิศทางการเมืองไทยในแต่ละช่วงเวลา อนาคตยังคงต้องจับตาว่า

หน่วยนี้จะดำรงบทบาท “กองพลปฏิวัติ” ต่อไป หรือปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับประชาธิปไตยที่มั่นคงยิ่งขึ้น

บทสรุป (Conclusion)

กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ (พล.1 รอ.) ถือเป็นหน่วยทหารที่มีความซับซ้อนที่สุดในกองทัพไทย เนื่องจากต้องดำรงอยู่ในสองบทบาทที่ทับซ้อนกัน คือ “ทหารมืออาชีพ” และ “ทหารการเมือง” ในด้านความเป็นทหารมืออาชีพ พล.1 รอ. มีการพัฒนาขีดความสามารถทั้งการรบแบบทหารราบ การรบแบบทหารพลร่ม และการปฏิบัติการร่วมสมัย หน่วยมีระบบฝึก วินัย และการบังคับบัญชาที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับแนวคิด “กองทัพมืออาชีพ” ที่เน้นความพร้อมรบและศักยภาพเชิงยุทธศาสตร์ ยุทธการและยุทธวิธีตามมาตรฐานสากล ขณะเดียวกัน พล.1 รอ. ยังเป็น “กองพลปฏิวัติ” ที่มีบทบาทสำคัญในการรัฐประหารหลายครั้งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ความใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์ทำให้หน่วยถูกมองว่าเป็น “กองทัพคองแดง” และ “ผู้พิทักษ์รัฐ” มากกว่าจะเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของรัฐบาลพลเรือนซึ่งส่งผลให้การพัฒนาประชาธิปไตยไทยติดอยู่ในวงจรรัฐประหารซ้ำซากในเชิงความ สัมพันธ์พลเรือน – ทหาร พล.1 รอ. จึงเป็นตัวแปรสำคัญที่สะท้อนความไม่สมดุลของอำนาจทางการเมืองไทย หน่วยไม่เพียงทำหน้าที่ป้องกันประเทศ แต่ยังทำหน้าที่เชิงสัญลักษณ์ในการค้าจุนระเบียบสังคมและการเมืองที่ผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้ง ในศตวรรษที่ 21 พล.1 รอ. เผชิญแรงกดดันจากสังคมที่ต้องการประชาธิปไตยที่แท้จริง และจากบริบทโลกที่เน้นนิติรัฐและสิทธิมนุษยชน ความท้าทายสำคัญคือการสร้างสมดุลระหว่างความเป็นทหารมืออาชีพกับบทบาทเชิงการเมือง หากสามารถปรับตัวได้สำเร็จ พล.1 รอ. อาจเปลี่ยนภาพลักษณ์จาก “กองพลปฏิวัติ” ไปสู่ “กองพลรบมืออาชีพ” ที่ยังคงพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ไม่เข้าไปแทรกแซงกระบวนการประชาธิปไตย โดยสรุป พล.1 รอ. คือหน่วยที่เป็นทั้ง “ทหารแห่งชาติ” และ “ทหารแห่งการเมือง” ในเวลาเดียวกัน การดำรงอยู่ของหน่วยนี้ช่วยอธิบายพลวัตการเมืองไทยที่ยังไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์พลเรือน-ทหารที่มั่นคง และยังเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดทิศทางการเมืองไทยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง (References)

- กองบรรณาธิการมติชน. (2557). **203 วันชัตดาวนั 'ยิ่งลักษณ์' เปิดศักราช คสช.**
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มติชน.
- กองพลที่ 1 รักษาพระองค์.(2558).**คำแนะนำหลักราชการทหารรักษาพระองค์
พุทธศักราช 2548.**กรุงเทพฯ:คณะทำงานจัดทำหนังสือ กองพลที่ 1 รักษา
พระองค์.
- ดุลยภาค ปรีชารัชช. (2556). **The Ruling Game ชนชั้นนำและอำนาจในเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้.**กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มติชน.
- ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์. (2551). **ตุลาการภิวัตน์ ปฏิวัติการเมืองไทย.**กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์ มติชน.
- เพลิง ภูผา. (2559). **13 รัฐประหารยึดอำนาจ บทเรียนประชาธิปไตยไทย.**กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์ สยามความรู้.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2566). **ประชาธิปไตยสยามยุคทศ.**กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์
ประพันธ์สาส์น.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2558). **เสนาธิปไตย:รัฐประหารกับการเมืองไทย.**กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์ มติชน.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2566). **Transform or die ปฏิรูปกองทัพไทย.** กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์ มติชน.
- อานนท์ ศักดิ์วีระวิชัย. (2565). **สถาบันกษัตริย์:ความจริงที่ถูกบิดเบือน.**กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์ บ้านพระอาทิตย์.
- Huntington, S. P. (1957). **The soldier and the state: The theory and
politics of civil–military relations.** Harvard University Press.
- Huntington, S. P. (1968). **Political order in changing societies.** Yale
University Press.
- Janowitz, M. (1960). **The professional soldier: A social and political
portrait.** The Free Press.